

Puoluelehden sinnikäs taistelu

Timo Mikkilä: Sitkeää tekoa. Maakansa-Suomenmaa poliittisilla lehtimarkkinoilla 1908–2008. Suomenmaan Kustannus Oy, Oulu 2008. 426 s.

■ Mikä on se, joka oli kaksikymmenluvulla tekemässä Relanderista Suomelle presidenttiä, jonka toiminta päättyi sodan pommituksissa, joka silti ponnisteli siirtokarjalaisten vil-

jelijäin nimissä sodanjälkeisessä Helsingissä, joka toimi vuosikaudet Kekkonen uskollisena aseenkantajana ja joka väitti palstoillaan tämän olevan täydessä iskussa ja kalastuspuuhissa presidentin ollessa jo vakavasti sairaana ja kyvyttömänä hoitamaan virkaansa? No sehän on tietenkin maalaisliitto-keskustapuolue-Suomen keskustan pää-äänenkannattaja Maakansa-Suomenmaa, jonka monipolvisista, vuosisadan mittaisista vaiheista ilmestyi loppuvuodesta 2008 Timo Mikkilän kirjoittama, hieman yli 400-sivuinen vantera historiantutkimus.

Ammatiltaan Mikkilä on sanomalehdentoimittaja, vieläpä tutkimuskohteessaan Suomenmaassa, mutta toisaalta hän on myös akateeminen historian tutkija, maalaisliittolaisesta pohjalaisvaikuttaja Artturi Leinosesta aikanaan väitellyt filosofian tohtori. Hänen kaksoisroolinsa ei ole häirinnyt lehden historian kirjoittamista, sillä Mikkilä on pitänyt kaksi minäänsä erillään ja tehnyt työnsä tutkijana. Kyseessä on kiistatta tieteellisyyden kriteerit täyttävä esitys eikä tutkimuskohteen omaan väkeen kuuluvan kirjoittajan virittämä juhlakirja. Mikkilän suhde työnantajansa näkyy korkeintaan siinä, että hänen tutkimusotteensa on erittäin empaattinen. Vaikka Suomenmaan ja sen edeltäjän Maakanan historian kulku on vaikeuksilla kuormitettu, mikä käy tekstistä selkeästi esiin, Mikkilä pitää kuitenkin kaiken aikaa yllä positiivista mielialaa – vaikeuksia piisaa, mutta ne ovat tulleet lehden eteen voitettaviksi.

Kuten tekijä alkusanoissaan huomauttaa, sanomalehtien historiaa voi tarkastella – ja on tarkasteltukin – monista eri lähtökohdista käsin. Hän toteaa, että sanomalehtihistorioitsija voi keskittyä itse lehteen ja sen sisällä joko ”sanomaan”, ”lehteen” tai sen takana olevaan yritykseen. Mikkilä muistuttaa myös lehtihistorioista, ”joiden sisällöstä valtaosa tyytyy selostamaan, mitä lehti on kirjoittanut eri aikoina”, ja pitää moista ratkaisua huonona, ”koska lopputuloksena on teos, joka vain referoi lehden kirjoittelua”. Tulkinta on näin esitettyä yksioikoinen, sillä tutkimansa lehden sisältöön keskittyvä, pätevä historioitsija voi silti käsitellä tarkastelemaan tekstejä laajalaisesti, niiden poliittista linjaa kartoittaen ja suhteessa lehden taustalla mahdollisesti olevan puolueen sekä muun puolue- ym. sanomalehdistön kantoihin, muiden tiedotusvälineiden näkemyksiin, maan yleiseen keskusteluilmaperiin, poliittiseen kehitykseen jne. ilman että tyytyy pelkkään referointiin. Oivallisia, tutkimansa lehden sisältöön keskittyneitä sanomalehtihistorioita ovat kirjoittaneet muun muassa Keijo K. Kulha 1920- ja 1930-luvun Helsingin Sanomista (1989) ja Tauno Saarela oululaisesta kommunistilehti Kansan Tahdosta (2006).

Omassa työssään Mikkilällä on kolme näkökulmaa, jotka ovat poliittinen, lehtimarkkinoista lähtevä sekä journalistinen. Näin muodoin esiin nousevat Maakansa-Suomenmaan yhteydet maalaisliitto-keskustapuolueeseen ja sen voimahahmoihin, lehden vaikeudet

helsinkiläisenä maalaisväestön lehtenä – haastajinaan pääkaupungin muut päivälehdet ja oman puolueen maakuntalehdet – sekä lehden journalistin sisältö.

Alkujaan Viipurissa vuonna 1908 perustetun Maakansan synty oli yhteydessä maalaisliiton perustamiseen vuonna 1906 ja sen myötä alkaneeseen uuden puolueen omien lehtien perustamisboomiin. Mikkilä tuo esiin pohjalaisten Liitto- ja Ilkka-lehtien merkittävän aseman ja karjalaisten tarpeen luoda oma julkaisunsa. Maakansan ensimmäinen numero ilmestyi joulukuussa 1908 – kaksi vuotta pohjalaislehtien liikkeellelähtöä myöhemmin – jolloin se myös ilmoitti toimivansa ”maalaisliiton valtiolisten periaatteiden toteuttamiseksi”. Lehden alku oli sikäli onnellinen, että levikki nousi samaan tahtiin maalaisliiton karjalaiskannatuksen kanssa 1910-luvun puoliväliin vajaasta 4 000:sta miltei 7 000 kappaaleeseen. Vuonna 1912 lehden julkaisijaksi perustettu kannatusyhdistys saattoi olla siltä osin tyytyväinen. Talous oli kuitenkin julkaisun suuri ongelma, sillä toiminnan vauhtiin saaminen, painokoneiden hankkiminen ja muut kulut painoivat päälle ja velkaa tuli otetuksi. Taloudellisista vaikeuksista tuli lehden kestoitus, jonka tarkastelu onkin Mikkilän teoksessa huomattavalla sijalla pitkin matkaa aina 2000-luvulle asti. Myös lehden yhteydet merkittäviin maalaisliittolaisvaikuttajiin nousevat esiin jo sen alkutaipaleen tarkastelussa, kun Mikkilä tuo areenalleen vuonna 1914 Maakansan hallitukseen tuolloin

vain 24-vuotiaana valitun kirkulaisen maanviljelijän Juho Niukkasen, yhden puolueensa mahtimiehistä ja ministereistä tulevana vuosikymmeninä. Mikkilä kuvaakin sittemmin perusteellisesti Niukkasen ponnisteluita Maakansan hyväksi – ponnisteluita, jotka jatkuivat aina hänen vuonna 1954 tapahtuneeseen kuolemaansa asti.

Mikkilän esityksestä käy ilmi, miten Maakansa jäi ilmestymättä sisällissodan punaisen vallan aikana ja miten se sodan jälkeen näki synn kevään 1918 tapahtumille ”vanhan virkavaltaisen ylimystön taipumattomuudessa kansanvaltaisten vaatimusten edessä, toisaalta yhä nenäkkäämmiksi ja häikäilemättömimmiksi käyneiden sosialististen johtomiesten villityksessä kansan pohjakerrosten keskuudessa”. Kaksikymmenluvulla tuolloin jo kuusipäiväinen lehti oli oman maakunnan miehen Lauri Kr. Relanderin asialla ja tuki häntä presidentiksi vielä kolmikymmenluvun alussakin, vaikka suhtautuikin lopulta kielteisesti lapuanliikkeeseen muiden maalaisliittolaislehtien tapaan. Kolmikymmenluvulla Maakansan levikki kasvoi lamavuosien pahojen talousongelmien – lama iski myös maataloihin ja tilaukset vähenivät – jälkeen aina vuoden 1939 16 000:een ja lehti vakiinnutti asemansa ”maalaisliiton päääänenkannattajana Itä-Suomessa”. Sotavuodet muodostuivat viipurilaiselle lehdelle kohtalokkaiksi. Talvisodan pommituksissa tapahtui ensimmäinen isku, joka sai toimittajien mielet katkeriksi: ”Surullisin mielin ja hyökkääjää mo-

ninkertaisesti kiroten oli tyydyttävä katsomaan meille jokaiselle rakkaaksi käyneen tuhoutumista.” Jatkosodan jälkeen Maakansa siirtyi lyhyen välivaiheen jälkeen Helsinkiin.

Aikana, jolloin poliittiset aatteet olivat vielä voimissaan ja niiden luokkayhteydet olivat selkeät, myös puoluepoliittisesti sitoutuneiden sanomalehtien asema oli vakaa. Päääänenkannattajat ilmestyivät Helsingissä ja maakunnalliset äänenkannattajat maakuntapäikaupungeissa kautta maan. Suuressa teollisuuskaupungissa Helsingissä nauttivat vakaasta levikistä sotavuosien jälkeisinä vuosikymmeninä valtakunnan ykkösehdeksi levikiltään jo ennen sotia nousseen Helsingin Sanomien rinnalla myös sen kanssa aikanaan kohtalokkaaksi muodostunutta levikkikisaa käynyt kokoomuksen Uusi Suomi, SDP:n Suomen Sosialidemokraatti sekä kommunistien ja kansandemokraattien Vapaa Sana ja Työkansan Sanomat, vuonna 1956 Kansan Uutisiksi yhdistyneenä. Kaikki ilmestyivät seitsemänpäiväisinä broadsheet-kokoisina, ”oikeina” sanomalehtinä. Kummallakin porvarilehdellä riitti lukijoita kannattavan toiminnan pyörittämiseen, samoin molemmilla työväenlehdillä. Kaupungissa oli runsain määrin niin toimihenkilöitä kuin työläisiäkin. Maakansan tilanne oli aivan toinen, sillä Helsingissä ei ollut maanviljelijöitä – eikä sen lähiseuduillakaan riittävästi kannattavan tilaajakannan luomiseksi. Kaiken lisäksi lehden tuskaa lisäsi maataloustuottajajärjestö MTK:n julkaisema Maaseudun Tulevaisuus, vilje-

lijöiden asioihin paneutunut broadsheet-kokoisena ilmestynyt sanomalehti. Tätä asetelmaa Mikkilä olisi voinut valottaa työssään samoin kuin tutkimansa julkaisun asemaa maan puoluelehtikentässä muutoinkin ja eritoten viimeisten kolmen neljän vuosikymmenen ajalta.

Sen sijaan lehden ja sen eri julkaisijayhtiöiden talouden suuret ongelmat ja hankalat taloussuhteet emopuolue maalaisliitto-keskustapuolueeseen tulevat koko satavuotiskaudelta perusteellisesti esiin. Yhtenä perusongelmana sotien jälkeen oli puolueen tasapainottelu helsinkiläisen Maakansan ja puolueen maakuntalehtien etujen välillä. Toisaalta puolue tarvitsi lehden myös pääkaupungissa, maan politiikan ytimessä, toisaalta sen oli ymmärrettävä maakuntalehtien etuja, sillä niiden tilaajat muodostivat puolueen äänestäjäkunnan ylivoimaisen enemmistön. Dramaattisimmillaan lehden talousvaikeudet olivat olympiavuonna 1952, jolloin sen ilmestyminen lakkasi muutamaksi kuukaudeksi. Mikkilä kuvaa tapahtumat tarkasti ja nostaa myös esiin tuolloisen pääministerin Urho Kekkosen toimet lehden hyväksi – Kekkonen tarvitsi Maakansaa omiin poliittisiin pyrintöihinsä.

Tuolloin ja vielä kuusikymmenluvullakin Maakansa oli kotikaupungistaan huolimatta pitkälti maanviljelijäin lehti; sen sisältöä olivat politiikan lisäksi myös monet viljelijäin elämänpiiriin kuuluneet kirjoitukset. Mikkilä tuo esiin, miten lehti muodostui myös Urho Kekkosen poliittiseksi tukijaksi ja teki töitä hänen hyväk-

seen aina 1950-luvun alun kuuluisan pyjamantaskupuheen julkaisemisesta alkaen. Kekkosen tukimiehenä oli ennen muuta lehden pitkäaikainen päätoimittaja Pentti Sorvali. Kuusikymmenluvun puolivälissä Maakansa oli mukana maalaisliiton kasvojenkohotusoperaatiossa tiellä etelän kaupunkikeskustenkin puolueeksi. Lehti muutti nimensä Suomenmaaksi, ja maalaisliitto omansa keskustapuolueeksi. Elettiin vuosia, jolloin Johannes Virolainen oli niin puolueen kuin sen helsinkiläislehdenkin voimavaikuttaja. Suomenmaa pyrki olemaan ajan hermolla, ja sen sisältö sai 1970-luvun lähetessä myös radikaaleiksi koettuja sävyjä vaikuttajanaan toimittaja Paavo Kähkölä. Lukijat eivät kuitenkaan pitäneet moisista painotuksista, ja Kähkölä sai lähteä.

Viimeiset kolme vuosikymmentä ovat olleet Suomenmaalle rajujen taloudellisten ja sisällöllisten vaikeuksien ja muutosten aikaa, jonka tapahtumat Mikkilä kirjaa ansiokkaasti. Esillä ovat myös keskustan eri poliitikkojen toimet ja näkemykset lehden ongelmien äärellä. Tänä päivänä Suomenmaa on kaukana kuusikymmenluvun täyden palvelun broadsheet-kokoisesta sanomalehdestä – 2000-luvun julkaisu on keskustan tabloidikokoinen järjestölehti, jonka päätoimitus on Oulussa lehden yhdistyttyä sikäläisen Liitto-lehden kanssa. Tämän monipolvisen kehityskaaren valottamisessa Mikkilällä on täysi työ, mutta hän selviää siitä kunnialla.

Samoin hän pitää esillä lehden poliittiset päälinjat ja uu-

tisoinnit tarkastellen niin lehden tukea Kekkoselle tämän presidenttikauden loppuun asti, 1950-luvun lopun ns. yöpakkasia, tasapainottelua 1970-luvulla tohtoreiden Virolainen ja Karjalainen välillä, hehkutusta Virolaisen puolesta Mauno Koivistoa vastaan vuoden 1982 presidentinvaaleissa, lehden kiukkuja Holkerin hallitusta kohtaan samoin kuin Suomen ja Neuvostoliiton suhteitakin. Mikkilä valottaa oivallisesti pitkin matkaa myös lehden toimituksen elämää merkittävine vaikuttajineen, joita ovat olleet muun muassa Heini Mankki, Leo Ståhlhammar, Seppo Sarlund ja keskustan tuore puoluesihteeri Timo Laaninen.

Lukija kaipaisi kuitenkin tietoa lehden käsityksistä myös vaikkapa yleislakosta, vuoden 1966 vaalituloksesta, vuoden 1971 metalli- ja rakennuslakoista, Zavidovo-vuodosta ja monista muista kiperistä poliittisen historian yksityiskohdista. Ei riitä, että lukija ymmärtää lehden olleen maalaisliittokeskustapuolueen kannalla, kun Mikkilä kirjoittaa: ”Pääkirjoituksissa ja pakinoissa Suomenmaa ei tehnyt poliittisia avauksia, vaan myötäili poliittisia tapahtumia ja ilmiöitä Keskustapuolueen silmälasien kautta”. Ratkaisun taustalla lie nee tekijän teoksensa alussa esittämä näkemys lehtien sisältöön panostavista tutkimuksista pelkinä referaattikokoelmina. Olisi silti kiintoisaa tietää, miten lehti mitteli näistä kysymyksistä muiden puoluelehtien kanssa ja miten se omat keskustalaiset kantansa lukijoille paketoijaksi – löytyikö joskus eroja puolueen tai konsa-

naan presidentti Kekkosen näkemysten kanssa. Viimeksi mainituista Mikkilä tosin tuo kiitettävästi esiin tärkeän näkemyseron YYA-sopimuksen uusimisen yhteydessä 1970-luvun alussa. Suomenmaa toivoi tiettyjä muutoksia sopimustekstiin, mistä sai Kekkosen haukut niskoilleen ja syystä – jos Suomi kävisi esittämään muutoksia, niitä voisi, ja ties millaisia, esittää tällöin myös Neuvostoliitto. Yhteen laskien voi sanoa, että Mikkilän esitys tutkimansa lehden poliittisesta sisällöstä jää hieman sattumanvaraiseksi. Moni tärkeä asia on otettu esiin, mutta moni on myös jäänyt katveeseen.

Ongelmana voi pitää myös Maakansa-Suomenmaan ja muun lehdistökentän suhteiden vähäistä käsittelyä. Vaikka Mikkilän tutkimuksen lehden talous, sen lukuisat ongelmat taustoineen käyvätkin esiin, olisi ollut paikallaan vaikkapa vain lyhyiden mainintojen tasolla tuoda esiin muun lehdistökentän – eritoten puoluelehdistön – piirissä kautta maan tapahtuneet rajut muutokset ja siten sijoittaa Suomenmaan ongelmat laajempiin yhteyksiinsä. Mikkilä tosin tuo esiin Suomenmaan yhteistyövirtelemät parisen vuosikymmentä sitten niin Kansan Uutisten kuin tuolloin jo suurissa vaikeuksissa olleen Uuden Suomenkin suuntaan. Silti saa kuitenkin vaikutelman, että keskustan helsinkiläis/oululaisäänenkannattaja on toiminut jonkinmoisessa, jos hieman kärjistän, lehdistötyhjiössä. Siinä missä Maakansa-Suomenmaa on tänään varjo entisestä, ovat myös kokoomuksen, SDP:n ja SKDL / Vasemmisto-

liitonkin perinteiset päääänenkannattajat edenneet yhteiskunnallisen, taloudellisen ja poliittisen kehityksen myötä kauas loistonsa päivistä – kokoomuksen Uusi Suomi viimeiset pari vuosikymmentä jo vainajana ollen.

Kokonaisuutena Timo Mikkilän esitys Maakansa-Suomenmaan vuosisataisesta kujanjuoksusta talouden ja muodonmuutosten karikoissa on kuitenkin onnistunut lehdistöhistorian tutkimus. Se valaisee omalta osaltaan suomalaisen puoluesanomalehdistön historiaa huomattavassa määrin ja tuo esiin ne monet, ennen muuta taloudelliset ongelmat, joiden kurimuksessa kyseiset julkaisut ponnistavat – ja ovat ponnistaneet. Taitoltaan ja kuvitukseltaan Mikkilän kirja on virkistävän ilmeikkäästi toteutettu. Runsaasti käytetyn sinivärin sijasta olisi tosin ollut luontevaa, ottaen huomioon tutkitun lehden puoluetustan, käyttää neliapilan lehtien vihreää väriä.

Erkki Vasara